# مشکلات مؤسسه‌های قرض‌الحسنه در ایران

**رضا استادحسین**
(فوق لیسانس اقتصاد، معاونت امور اقتصادی)
**علی فرهنگیان**
(لیسانس اقتصاد، معاونت امور اقتصادی)

## ۱. مقدمه

دستیابی به هدف توسعه پایدار اقتصادی، علاوه بر اتخاذ سیاست‌های پولی و مالی مناسب، مستلزم گسترش سازمان‌ها و مؤسسه‌های پولی و مالی در کل کشور است. افزایش کارایی و فعالیت مؤثر این سازمان‌ها و مؤسسه‌ها برای تجهیز و هدایت منابع مالی جامعه در جهت تولید و تخصیص بهینه اعتبارات برای روبه‌رو شدن با مشکلات و بحران‌های احتمالی در آینده، مستلزم انجام اقداماتی است. به‌طوری که از گسترش بی‌رویه و فعالیت بدون ضابطه آن‌ها باید ممانعت کرد. بنابراین، تصویب قوانین و مقررات ویژه‌ای برای مشخص کردن نحوه نظارت بر عملکرد آن‌ها موضوعی ضروری است.

لازم به یادآوری است که اگر چه برخی از نویسندگان در سال‌های گذشته، تاءلیفاتشان را به این موضوع اختصاص داده‌اند، اما مطالعات انجام شده متناسب با اهمیت این نهاد نیست. بنابراین شایسته است نویسندگان و کارشناسان اقتصادی کشور به‌طور کامل به آن توجه کنند تا موجب کارایی بیشتر این نهاد (صندوق‌های قرض‌الحسنه) در جهت اهداف اسلام و جامعه اسلامی شوند.

این مقاله تلاش اندکی در این زمینه است. بنابراین در یک بررسی محدود نمی‌توان همه جوانب این نهاد (صندوق‌های قرض‌الحسنه) را به‌طور دقیق بررسی و تحلیل کرد.

## ۲. تأسیس و چگونگی فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه در ایران

سازمان‌های رسمی نشده مالی همراه با مجموعه‌های رسمی مانند بانک‌ها، می‌توانند گره‌گشای مشکلات پولی استفاده کنندگان از این خدمات باشند. صندوق‌های قرض‌الحسنه از سازمان‌های رسمی نشده مالی هستند که با توجه به پیشینه دینی و تاریخی در کشور می‌توانند با کاربرد برنامه‌های جامع، مکمل مناسبی برای بانک‌ها باشند.

در هر حال پس از انقلاب اسلامی تاسیس نظام جدیدی به شکل نظام بانکداری اما با محتوای اسلامی و قرض‌الحسنه مطرح شد و پس از مدتی صندوق‌های قرض‌الحسنه پیشنهاد شد. در این طرح هدف آن بود که نهادی پدید آید تا افراد معتقد به مبانی اسلام پول‌های خود را در حسابی با عنوان حساب جاری قرض‌الحسنه قرار دهند تا در موقع ضرورت از آن استفاده کنند و درصدی از آن نیز به‌طور پس‌انداز در اختیار صندوق قرار گیرد تا به افراد نیازمند واگذار شود (البته با ضامن مردمی و با آسان‌ترین روش) و سپس مقرر شد این اقدام در مساجد انجام شود تا فعالیت به‌طور اسلامی و عبادی انجام شود و نیروهای متدین نیز با نظام پولی و مالی و بانکداری اسلامی آشنایی یابند.

در این زمینه، مقررات و ضوابط کلی مربوط به صندوق‌های قرض‌الحسنه در هفتصدوششمین جلسه شورای پول و اعتبار در هجده ماده و یک تبصره در تاریخ ۱۳۶۹/۵/۱۳ به تصویب رسید.

بر مبنای تعریف، صندوق‌های قرض‌الحسنه مؤسسه‌هایی هستند که توسط اشخاص حقیقی و حقوقی برای جذب سپرده‌های قرض‌الحسنه مردم و پرداخت بخشی از سپرده‌های یادشده به اشخاص نیازمند در سراسر کشور تشکیل می‌شوند. علاوه بر این هدف از ایجاد قرض‌الحسنه، عقد درست شرعی است که ربا نبودن از شروط اصلی آن است که به این ترتیب تفاوتی بین قرض‌الحسنه و عقد قرض در متون اسلامی نیست.

بتدریج با افزایش تاءسیس صندوق‌ها، قلمرو فعالیت آنان نیز گسترش یافت، تا جایی که مؤسسه‌های بزرگ با عنوان‌های گوناگون تشکیل شد و به‌سرعت شعبه هایشان را در سراسر کشور راه‌اندازی کردند. روند روبه افزایش ایجاد این صندوق‌ها موجب شد تا عده‌ای با سرمایه‌های کوچک اقدام به تاءسیس صندوق‌های قرض‌الحسنه کنند ادامه این روند به دلیل نبود نظارت‌های کافی و عدول مؤسسان این صندوق‌ها از وظایف قانونی، مشکلاتی برای سپرده‌گذاران به وجود آورد و منتهی به کاهش اعتماد عمومی به مجموعه صندوق‌های قرض‌الحسنه شد. به‌طوری که در ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳ برخی از صندوق‌ها بدون توجه به توانایی پاسخگویی به متقاضیان در پرداخت اصل موجودی و اعتبارات وعده داده شده، مشکلات فراوانی برای سپرده‌گذاران به‌وجود آورده‌اند.

## ۳. خدمات و تسهیلات اعطایی بانک‌ها و مقایسه آن با تسهیلات صندوق‌های قرض‌الحسنه

مقایسه میزان و تفاوت عملیات بانک‌ها با صندوق‌های قرض‌الحسنه نشان می‌دهد که صندوق‌های قرض‌الحسنه به جهت حجم عملیات بانکی بسیار محدود و فقط اقدام به ارائه تسهیلاتی به‌طور پرداخت وام با عناوین وام ازدواج، وام بیماری و معالجه، وام بدهی، وام خرید وسایل ضروری منزل، وام سفرهای زیارتی، وام سرمایه کسبی و جز آن می‌کنند و شرایط لازم برای ارائه خدماتی مشابه خدمات بانک‌ها را ندارند. در هر حال یادآوری این موضوع ضروری است که صندوق‌ها به عنوان مکمل خدمات بانکی اقدام به ارائه برخی تسهیلات می‌کنند. در جدول شماره یک پیوست مقایسه‌ای بین تسهیلات و نرخ خدمات بانک‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه در ۱۳۸۲ ارائه شده است.

از آن جا که عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه آثار اقتصادی گسترده‌ای در کشور دارد، در این زمینه مهم‌ترین آثار اقتصادی صندوق‌های قرض‌الحسنه را می‌توان در این موارد خلاصه کرد:

### ۳-۱. جایگاه صندوق‌های قرض‌الحسنه در بازار پولی کشور

مؤسسه‌های مالی در حال حاضر از اجزای تفکیک‌ناپذیر سیستم‌های اقتصادی کشورها هستند. این مؤسسه‌ها در شرایطی که مطابق قوانین در جهت تأمین منافع کل جامعه عمل کنند از اهمیت زیادی برخوردارند. صندوق‌های قرض‌الحسنه در سیستم بانکی کشور اگر چه به‌طور رسمی پذیرفته نشده‌اند، اما عملکرد آن‌ها می‌تواند در شرایطی که جنبه قانونی و رسمی در سیستم پولی و بانکی یابد، منافع بیشتری را تأمین کند. برخی از این منافع عبارت‌اند از:

#### الف) جذب پس‌اندازها

به‌طور کلی یکی از وظایف مهم سیستم بانکی جذب بیشترین پس‌اندازهاست، بی‌تردید جذب پس‌انداز در اقتصاد از هر طریق اهمیت دارد. ازدیاد پس‌اندازها امکانات افزایش سرمایه‌گذاری‌ها و رشد اقتصادی را فراهم می‌آورند، بنابراین هر چه تعداد مؤسسه‌هایی که پس‌اندازهای مردم را جذب می‌کنند افزایش یابد، توان سرمایه‌گذاری‌ها به‌طور بالقوه افزایش می‌یابد. علاوه بر این جذب پس‌اندازها در شرایط تورمی یکی از اقدامات لازم برای کنترل تورم است. صندوق‌های قرض‌الحسنه صرف‌نظر از آن که پس‌اندازها را به چه روشی بکار گرفته‌اند، درصد قابل توجهی از پس‌اندازهای مردم را جذب می‌کنند.

#### ب) پرداخت وام

نقش و اهمیت مؤسسه‌های مالی هنگامی در اقتصاد افزایش می‌یابد که پس‌اندازهای سرگردان مردم مطابق مقررات و سیاست‌های پولی کشور در اختیار متقاضیان وجوه قرار گیرد.

در حال حاضر صندوق‌های قرض‌الحسنه پس‌اندازهای جذب شده را به‌طور قرض‌الحسنه در اختیار متقاضیان وام‌های کوچک و وام‌های ضروری قرار می‌دهند و به این ترتیب تقاضای وام گروهی از متقاضیان را رفع می‌کنند.

#### ج) توزیع بهینه درآمد

پرداخت قرض‌الحسنه توسط افراد نیکوکار به افراد نیازمند به گونه‌ای موجب انتقال منافع به اقشار کم درآمد جامعه می‌شود. از این جهت قرض‌الحسنه‌ها به‌ویژه در مورد وام‌های مصرفی به خلاف وام‌های ربوی عمل می‌کنند، بررسی‌های انجام شده نشان می‌دهد که ۹۵ درصد متقاضیان وجوه این صندوق‌ها را افراد نیازمند و از طبقات پایین درآمدی تشکیل می‌دهند در حالی که درصد کمتری از سپرده‌گذاران صندوق‌ها را این گروه تشکیل داده‌اند، به این جهت صندوق‌های قرض‌الحسنه صرف‌نظر از مشکلات موجود می‌توانند در زمینه تعدیل درآمدها و توزیع بهینه آن در کل کشور نقش قابل توجهی ایفا کنند.

#### د) کمک به مؤسسه‌های مالی دیگر

صندوق‌های قرض‌الحسنه می‌توانند به عنوان نهادهایی در جهت جذب پس‌اندازهای کوچک علاوه بر این جذب آن گروه از پس‌اندازهایی که بیشتر جذب سیستم بانکی کشور نمی‌شوند مؤثر باشد و با پرداخت نوع ویژه‌ای از وام‌های کوچک بخشی از وظیفه بانک‌ها در این مورد که با هزینه بیشتر و شرایط بسیار سخت‌تری همراه با وثیقه‌های سنگین انجام می‌شود را بپذیرد.

علاوه بر این در شرایط کنونی کشور نیاز به دریافت وام‌های قرض‌الحسنه بیشتر از آن میزانی است که توسط بانک‌ها پرداخت می‌شود و به این ترتیب درصد قابل توجهی از افراد جامعه با مراجعه به صندوق‌های قرض‌الحسنه از فشار تقاضا بر منابع محدود بانکی می‌کاهند.

### ۳-۲. تأثیر عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه در سرعت گردش پول در اقتصاد

منظور از سرعت گردش پول تعداد معاملاتی است که به‌وسیله یک واحد پول در زمان مشخص انجام شود. سرعت گردش پول که از تقسیم تولید ناخالص ملی به قیمت‌های تجاری بر نقدینگی بخش خصوصی به دست می‌آید یکی از شاخص‌های پولی کشور است و با مطالعه آن می‌توان به برخی از ویژگی‌های اقتصادی کشور دست یافت. کم بودن میزان گردش پول نشان‌دهنده کمی میزان تولید و وجود رکود در اقتصاد و همچنین کاهش مبادلات است.

اگر چه در حال حاضر صندوق‌های قرض‌الحسنه درصد قابل توجهی از نقدینگی را بخود اختصاص می‌دهند اما با افزودن سپرده‌های دیداری و پس‌انداز صندوق‌های قرض‌الحسنه به نقدینگی بخش خصوصی، سرعت گردش پول کاهش می‌یابد، کم بودن سرعت گردش پول می‌تواند به این معنا باشد که حجم نقدینگی در مقایسه با محصول ناخالص ملی به قیمت جاری بسیار زیاد است.

### ۳-۳. تاثیر فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه بر سیاست‌های پولی و اعتباری

در سال‌های گذشته از جمله مسائلی که از سوی مقامات پولی و اقتصادی کشور در ارتباط با صندوق‌های قرض‌الحسنه عنوان شده است، تاثیرات منفی عملکرد آن‌ها بر سیاست‌های پولی و اعتباری است و برخی از مسئولان دلیل اصلی این تاثیرات منفی را خارج بودن این مؤسسه‌ها از چارچوب نظام پولی و بانکی عنوان کرده‌اند.

از آن جا که تاثیرگذاری سیاست پولی اعم از انقباضی و یا انبساطی به‌طور کلی بستگی به درجه تاثیرگذاری ابزارهای بکارگرفته دارد بنابراین تاثیر فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه در سیاست‌های پولی از طریق تاثیرگذاری آن‌ها بر ابزارهای سیاست پولی است. آشکار است سیاست پولی هنگامی از موفقیت کامل برخوردار خواهد بود که ابزارهای بکار گرفته شده از تاثیرات کافی برخوردار باشند. در این زمینه برخی از ابزارهای سیاست پولی به‌طور مستقیم با فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه ارتباط دارند، به عبارت دیگر احتمال آنکه فعالیت صندوق‌ها در کارایی آن‌ها تاثیر داشته باشد، وجود دارد.

### ۳-۴. تاثیر عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی در جذب نیروی کار

تاثیر دیگر صندوق‌های قرض‌الحسنه و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی این است که با زمینه‌سازی‌های لازم برای توسعه فعالیت‌های این مؤسسه‌ها نیروی بیشتری جذب این نهادها شوند. طبق اطلاعات آماری مربوط به صندوق‌های قرض‌الحسنه در ۱۳۸۰ بیش از ۳۳۷۶۸ نفر در این صندوق‌ها اشتغال داشته‌اند.

لازم به یادآوری است که با توجه به غیردولتی بودن این مؤسسه‌ها، استخدام نیروی انسانی در آن‌ها، با توجه به معیارهای اقتصادی بوده است و مشکل بانک‌ها را زمینه تورم نیروی انسانی در مورد این مؤسسه‌ها وجود نخواهد داشت.

## ۴. صندوق‌های قرض‌الحسنه و مؤسسه‌های مالی غیربانکی در برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۸-۱۳۷۴) علاوه بر تاءکید صریح به ایجاد و گسترش صندوق‌های قرض‌الحسنه و حمایت از صندوق‌های قرض‌الحسنه می‌توان در هدف‌های کلان کیفی، خط‌مشی‌ها و سیاست‌های کلی آن مواردی را یافت که نهاد قرض‌الحسنه توانایی فعالیت در آن زمینه‌ها را به‌طور مفید و کارآ داشته باشد. آن فعالیت‌ها عبارت‌اند از:

تاسیس و حمایت از مؤسسه‌های مالی و اعتباری غیردولتی و جلب مشارکت بیشتر بخش خصوصی و تعاونی در ارائه خدمات بانکی و صرف همه وجوهی که به حساب سپرده‌های قرض‌الحسنه واریز می‌شود در پرداخت وام قرض‌الحسنه و گسترش صندوق‌های قرض‌الحسنه و حمایت از این صندوق‌ها. در برنامه سوم توسعه (۱۳۸۳-۱۳۷۹) به صندوق‌های قرض‌الحسنه و مؤسسه‌های مالی غیربانکی بر مبنای نقش آن‌ها در افزایش کارایی نظام مالی کشور، توجه شده است. به‌طوری که طبق ماده (۹۲) قانون برنامه سوم توسعه، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف شده است که تا برای افزایش شرایط رقابتی کردن بانک‌ها و گسترش بازارهای مالی و تشویق پس‌اندازهای داخلی، زمینه فعالیت مجاز همه مؤسسه‌ها، سازمان‌ها و واحدهای اعتباری غیربانکی و غیردولتی را فراهم و نظارت کافی را بر فعالیت آن‌ها اعمال کند.

## ۵. ضرورت نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران بر نحوه فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه

علاوه بر دلایل اقتصادی مبنی بر ضرورت نظارت دولت بر فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه به‌عنوان مؤسسه‌ای مالی، دلایل قانونی که مبتنی بر نظریات کلی اقتصادی بوده است و یا منشعب از آن‌ها است نیز وجود دارد. در این زمینه برخی از مهم‌ترین قوانین پولی و بانکی کشور به این شرح است:

**۵-۱.** بخش‌هایی از ماده (۱۰) «قانون پولی و بانکی کشور» در ارتباط با بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران اظهار می‌دارد:

بانک مرکزی مسئول تنظیم و اجرای سیاست پولی و اعتباری برمبنای سیاست کلی اقتصاد کشور است.

هدف بانک مرکزی حفظ ارزش پول و موازنه پرداخت‌ها، تسهیل مبادلات بازرگانی و کمک به رشد اقتصادی کشور است.

بدون اعمال چنین نظارتی امکان تنظیم و اجرای سیاست پولی و اعتباری کشور میسر نیست، بنابراین از آن جا که صندوق‌های قرض‌الحسنه نوعی مؤسسه مالی محسوب می‌شوند لازم است که مورد نظارت بانک مرکزی قرار گیرند. از سوی دیگر، دستیابی بانک مرکزی به اهدافی مانند حفظ ارزش پول مستلزم هدایت و نظارت بر جریان پول و اعتبار در کشور است که صندوق‌های قرض‌الحسنه نیز در آن سهیم بوده‌اند و مستلزم نظارت هستند.

**۵-۲.** در بخش دیگری از ماده «۱۱» قانون پولی و بانکی کشور بانک مرکزی ایران به‌عنوان تنظیم کننده نظام پولی و اعتباری کشور موظف به انجام نظارت بر بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری طبق مقررات این قانون شده است، بر مبنای مواد دیگر این قانون تشخیص اینکه مؤسسه‌ای بانک یا مؤسسه اعتباری غیربانکی است به عهده شورای پول و اعتبار است. بنابراین بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران باید از طریق شورای پول و اعتبار تشخیص دهد که صندوق‌های قرض‌الحسنه نوعی مؤسسه اعتباری‌اند تا از این طریق صندوق‌های قرض‌الحسنه نیز مشمول قوانین موجود مربوط به مؤسسه‌های اعتباری قرار گیرند.

**۵-۳.** به استناد بند «۳» ماده (۱) «قانون عملیات بانکداری بدون ربا» از وظایف بانک مرکزی ایجاد تسهیلات لازم برای گسترش تعاون عمومی و قرض‌الحسنه با جلب و جذب وجوه آزاد و اندوخته‌ها و پس‌انداز و سپرده‌ها و بسیج و تجهیز آن‌ها در جهت تاءمین شرایط و امکانات کار و سرمایه‌گذاری برای اجرای بند «۲» و «۹» اصل (۴۳) قانون اساسی است، در این زمینه افتتاح حساب‌های قرض‌الحسنه از اموری است که به عهده بانک‌ها است. از آن جا که فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه از جهت ماهیت نه کیفیت به‌طور کامل مشابه فعالیت بانک‌ها است بنابراین صندوق‌های قرض‌الحسنه نوعی عملیات پولی و بانکی را انجام می‌دهند که به این دلیل که در نام خود از بانک استفاده نمی‌کنند جزء مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی محسوب می‌شوند و مشمول نظارت بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران خواهند شد.

در این زمینه لازم به یادآوری است که بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران با استفاده از اختیارات قانونیش برای رفع مشکلات و نظارت و سازماندهی بر مؤسسه‌های قرض‌الحسنه در تاریخ ۱۳۸۲/۵/۲۲ «لایحه تنظیم بازار غیر متشکل پولی» را پیشنهاد کرد که پس از تصویب لایحه یادشده، بانک مرکزی در تاریخ ۱۳۸۲/۶/۳۰ مهلت صد روزه‌ای را تا تاریخ ۱۳۸۲/۱۱/۱۹ برای مؤسسه‌های قرض‌الحسنه تعیین کرد. در این مهلت مقرر شد مؤسسه‌هایی که خارج از چهارچوب قرض‌الحسنه اقدام به صدور دسته چک و پرداخت وام‌های بلند مدت بدون توجه به پشتوانه پولی و جز آن می‌کنند، باید به مؤسسه‌های مالی و اعتباری یا بانک خصوصی تبدیل شوند. در این مهلت اعلام شد که مؤسسه‌های قرض‌الحسنه واقعی می‌توانند پس از این به فعالیتشان ادامه دهند و پس از مهلت مقرر با مؤسسه‌هایی که خارج از ضابطه یادشده اداره شوند برخورد قانونی خواهد شد که در هر حال شاهد انجام اقداماتی مانند این در سال جاری نیز هستیم.

## ۶. مهم‌ترین مشکلات موجود در نحوه عملکرد مطلوب صندوق‌های قرض‌الحسنه

۱. نبود نظارت کافی به فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه دلیل اصلی مشکلات ایجاد شده از سوی صندوق‌های قرض‌الحسنه در سیستم پولی و بانکی کشور است، این مشکلات به دلیل خلاء قانونی و توجه کافی نداشتن مقامات پولی و بانکی کشور بوده است.

۲. دایره فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه در زمینه پرداخت وام بیش از میزان توانایی آنها است، علاوه بر این حوزه فعالیت صندوق‌ها پراکنده و گسترده است.

۳. فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه موجب شده است تا یک سیستم پولی رسمی نشده و غیرمتشکل در کشور گسترش یابد.

۴. عملکرد گذشته صندوق‌های قرض‌الحسنه نشان‌دهنده تاءثیرگذاری آن‌ها بر ابزارهای سیاست پولی است، در حالی که ابزارهای سیاست پولی و بانکی بر فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه تاثیری نداشته است، بنابراین سیستم پولی و بانکی و سیاست‌های آن از این جهت

**جدول ۱. تسهیلات و نرخ خدمات مربوط به بانک‌ها و صندوق‌های قرض‌الحسنه در ۱۳۸۲**

| ردیف | خدمات بانک‌ها | نرخ خدمات در ۱۳۸۳ | خدمات صندوق‌های قرض‌الحسنه | نرخ خدمات در ۱۳۸۲ |
|---|---|---|---|---|
| ۱ | تسهیلات اعطایی به بخش کشاورزی | ۱۳/۵ | قرض‌الحسنه نوبتی | ۲/۵ |
| ۲ | تسهیلات اعطایی به بخش صنعت و معدن | ۱۶ | قرض‌الحسنه اضطراری | ۲/۵ |
| ۳ | تسهیلات اعطایی به بخش مسکن | ۱۸ | قرض‌الحسنه ویژه ضروری | ۲/۵ |
| ۴ | تسهیلات اعطایی به بخش ساختمان | ۲۱ | قرض‌الحسنه ویژه تأمین آتیه | ۲/۵ |
| ۵ | تسهیلات اعطایی به بخش صادرات | ۱۶ | تسهیلات ویژه خرید خودرو | ۳ |
| ۶ | تسهیلات اعطایی به بخش بازرگانی داخلی، خدمات و متفرقه | دست‌کم ۲۱ | تسهیلات ویژه سفرهای زیارتی و سیاحتی | ۳ |
| ۷ | سپرده کوتاه مدت | ۸ | وام ازدواج | ۲-۴ |
| ۸ | سپرده یکساله | ۱۳ | وام تهیه و خرید | ۲-۴ |
| ۹ | سپرده دوساله | ۱۶ | وام تعمیرات مسکن | ۲-۴ |
| ۱۰ | سپرده سه ساله | ۱۶/۵ | وام بیماری و معالجه | ۲-۴ |
| ۱۱ | سپرده چهارساله | ۱۶/۸ | وام بدهی | ۲-۴ |
| ۱۲ | سپرده پنج ساله | ۱۷ | وام سرمایه کسبی | ۲-۴ |
| ۱۳ | سپرده ویژه شش ماهه | ۱۰ | وام تحصیلی | ۲-۴ |
| ۱۴ | تعرفه هزینه پست و مخابرات حواله کتبی (چک بانکی) | ۲۵۰۰ ریال | وام کشاورزی و دامداری | ۲-۴ |
| ۱۵ | تعرفه هزینه پست و مخابرات حواله‌های مخابراتی (دورنگار و تلفن) | ۴۵۰۰ ریال | وام خرید وسایل ضروری منزل | ۲-۴ |
| ۱۶ | هزینه پست و مخابرات در مورد ارسال از طریق پست | ۵۵۰۰ ریال | وام توسعه صنایع کوچک | ۲-۴ |
| ۱۷ | هزینه پست و مخابرات اعلام وصول از طریق نمابر | ۸۰۰۰ ریال | | |
| ۱۸ | هزینه پست در مورد اعلام مراتب به طور کتبی | ۱۰۰۰ ریال | | |
| ۱۹ | هزینه مخابره در مورد اعلام مراتب از طریق دورنگار | ۳۵۰۰ ریال | | |
| ۲۰ | هزینه پست برگشت سفته و برات (لاشه آنها) | ۲۵۰۰ ریال | | |
| ۲۱ | کارمزد سفته‌های وصولی محلی و قبوض ثبتی | برابر هر برگ ۲۰۰ ریال | | |
| ۲۲ | بروات و چکهای عهده شهرستان | برای هر برگ ۳۰۰ ریال | | |
| ۲۳ | کارمزد واخواسته سفته | برای هر برگ ۱۰۰۰ ریال | | |
| ۲۴ | کارمزد حواله کتبی، تلگرافی، تلفنی و... | تا مبلغ ۱۰۰۰۰۰ ریال مقطوع ۵۰۰ ریال و از مبلغ ۱۰۰۰۰۰ ریال به بالا برای کل مبلغ یک در هزار حداکثر ۵۰۰۰۰ ریال | | |

آسیب‌پذیرند.

۵. از مهم‌ترین مشکلاتی که برای بررسی و تحلیل صندوق‌های قرض‌الحسنه در کشور وجود دارد، کمبود آمار و اطلاعات مربوطه است.

۶. تشکیلات داخل صندوق‌های قرض‌الحسنه از نظم بسیاری برخوردار نیستند.

۷. برخی صندوق‌های قرض‌الحسنه در سال‌های گذشته به‌عنوان جایگاهی برای پول‌شویی درآمده است.

## ۷. نتیجه‌گیری و ارائه مهم‌ترین پیشنهادها

با توجه به اینکه برای تجهیز هر چه بیشتر منابع مالی و سپرده‌های جامعه و هدایت آن‌ها به سمت فعالیت‌های تولیدی، کافی است تا سازمان‌ها و مؤسسه‌های مالی فعال در کشور گسترش یابند و از تنوع کافی برخوردار شوند. برای تحقق این موضوع، ایجاد شرایط مناسب برای تاءسیس انواع مؤسسه‌ها و واسطه‌های مالی موضوعی ضروری است. از مهم‌ترین زمینه‌های لازم برای تحقق هدف یادشده، وجود امنیت سرمایه و تدوین

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| ۲۵ | ابلاغ سفته و برات (تغییر شرایط) | برای هر نوبت ۲۰۰ ریال | | |
| ۲۶ | کارمزد صندوق‌های اجاره‌ای | ۱- اجاره سالیانه صندوق‌های امانات بر اساس هر سانتی‌متر حجم معادل ۵ ریال (حداقل ۲۵۰۰۰ ریال)<br>۲- ودیعه اجاره صندوق‌ها مبلغ ۲۰۰۰۰۰ ریال (حداقل ۲۰۰۰۰۰ ریال) برای خانواده شهدا و کارمندان بانکها ۵۰٪ تخفیف | | |
| ۲۷ | نگهداری سهام و اوراق بهادار | به صورت برگ شمار هر برگ ۲۰ ریال در سال دست‌کم (۱۰۰۰ ریال) | | |
| ۲۸ | کارمزد وصول سهام | ۰/۱٪ نسبت به مبلغ سود دست‌کم ۱۰۰۰ ریال | | |
| ۲۹ | بسته‌های امانات شهری | هر سه ماه به تناسب حجم بسته از ۵۰۰۰ ریال تا ۲۵۰۰۰ ریال | | |
| ۳۰ | کارمزد انجام عملیات گمرکی | سه در هزار بر اساس مبلغ اسناد دست‌کم ۵۰۰۰۰ ریال | | |
| ۳۱ | ارسال صورتحساب | بدون کارمزد | | |
| ۳۲ | صورتحساب اضافی سال جاری | هر صفحه ۵۰۰ ریال | | |
| ۳۳ | صورتحساب اضافی سال‌های پیش | ۱۰۰۰ ریال | | |
| ۳۴ | کارمزد اطلاعات در خواستی مشتریان از خارج کشور | ۱۰۰۰۰ ریال | | |

مأخذ:

مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی، بانک مرکزی، ۱۳۸۲.

قوانین شفاف برای مشخص کردن حدود فعالیت مؤسسه‌ها است. در این زمینه مهم‌ترین پیشنهادهایی که می‌توان ارائه کرد عبارت‌اند از:

۱. با توجه به اینکه از مشکلات اقتصادی کشور در سال‌های گذشته، ناکارایی لازم سیستم بانکی وتغییر و تحولات آن بوده است، بنابراین پیشنهاد می‌شود که مسئولان تجدیدنظر کلی در این سیستم به‌ویژه به جهت کارایی اعمال کنند، ناکارایی کنونی نه فقط موجب توجه مردم به صندوق‌های قرض‌الحسنه می‌شود بلکه زمینه فعالیت نهادهای دیگر را نیز فراهم می‌کند.

۲. اقدام‌های لازم برای رسمیت بخشیدن به فعالیت صندوق‌های قرض‌الحسنه با جدیت و سرعت بیشتری انجام شود و سیستم پولی و بانکی کشور هماهنگتر شود.

۳. زمینه‌های رقابت بین این مؤسسه‌ها و بانک‌ها فراهم شود و بانک‌ها و رقبا از امتیازات یکسان برخوردار شوند. در حال حاضر از یک سو نظام بانکی درگیر با مشکلاتی مانند الزام به پرداخت تسهیلات تکلیفی است (صندوق‌های قرض‌الحسنه و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی این مشکل را ندارند) و از سوی دیگر فعالیت این مؤسسه‌ها با محدودیت‌های قانونی متعددی روبه رو است که نظام بانکی آن محدودیت‌ها را ندارد. بنابراین لازم است (با در نظر گرفتن این واقعیت که صندوق‌های قرض‌الحسنه و مؤسسه‌های مالی و اعتباری بانک نیستند) شرایط رقابت هر چه بیشتر را فراهم کرد و آن‌ها را تا حد امکان از امتیازات مساوی با بانک‌ها برخوردار کنیم.

## منابع:


اسفندیاری، ابوالفضل، سازمان بازرسی و نظارت بر قیمت کالا و خدمات، اداره نظارت بر خدمات پولی و مالی، ۱۳۸۱.

«پول در اقتصاد اسلامی»، مجموعه مقالات چهارمین کنفرانس سیاست‌های پولی و ارزی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مؤسسه تحقیقات پولی و بانکی، ۱۳۷۳.

«قرض‌الحسنه و راهبردهای توسعه اقتصادی»، وزارت امور اقتصادی و دارایی، معاونت امور اقتصادی، پاییز ۱۳۸۲.

کمیجانی، اکبر و علی عسگری، «تشکیلات و عملکرد صندوق‌های قرض‌الحسنه و جایگاه آن‌ها در سیستم پولی و بانکی کشور»، مجلهٔ تحقیقات اقتصادی، مؤسسه توسعه و تحقیقات اقتصادی دانشگاه تهران، شماره ۴۴، ۱۳۷۰.

هادوی‌نیا، علی‌اصغر، «قرض‌الحسنه و آثار اقتصادی آن» پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۷۸.